

Таким чином, норми і правила, що характеризують сімейний устрій українців, дозволяють говорити про основні цінності нашого народу в цій сфері. Шанобливе ставлення до людей, відповідальність за доручену справу, працьовитість, взаємодопомога, гостинність, шанування старших є одними з найпрогресивніших традицій, що склалися в Україні. У процесі виховання дітей і роз'яснення їм позитивних моментів у вітчизняному сімейно-побутовому устрої відбувалося формування життєвих орієнтацій. У наших звичаях передбачалося передавання молодим поколінням цінного морального досвіду, встановленого практикою побутового життя народу, системою наших звичаїв.

С. М. Олейников, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОЦЕС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Динаміка соціальних процесів глобальної взаємозалежності держав, економік, культур, характеризується стисненням світу та інтенсифікацією усвідомлення людьми світу як єдиного цілого. Цей процес протікає за трьома основними напрямками: економічним, політичним, культурним (Л. Склер, Е. Гідденс, У. Бек, М. Уотерс). Якщо політична й економічна глобалізація відображені в певному консенсусі поглядів (наприклад, глобалізацію в політичній сфері пов'язують з ослабленням суверенітету національних держав, в економічній – з настанням нового типу капіталізму (виходом ТНК з-під контролю держав тощо), то відносно культурних її аспектів єдина точка зору відсутня. Вторгнення у сферу правової культури, де зачіпається особистісний рівень, процес глобалізації набуває особливого змісту. Правова культура може бути розглянута як форма соціального регулювання глобалізації, для якої характерна зміна світосприйняття: зміна ментальності людини, поява ноосферної свідомості; перехід на інноваційний шлях розвитку; руйнування замкнутих світів, заснованих на традиції; підвищення значущості етичної проблематики в глобальному процесі. У концепції правової культури зростає пріоритет прав окремої людини над міжнародним правом. Простежується моралізація світової політики і права. Здійснюється перехід від політики інтересів і цілей до політики цінностей (Ю. Хабермас). У дослідженні правової культури на перше місце висуваються економічні проблеми, проблеми взаємодії інформаційного та культурного чинників, проблеми глобальної безпеки.

Соціальні трансформації останніх років не завжди враховують особливостей історичних і геополітичних чинників, ціннісних настанов, що впливають на формування і динаміку правокультурних координат. Глобальні про-

цеси суперечливо впливають на правову культуру суспільства: прискорення інтеграції націй у світову систему, розширення культурних контактів і асиміляція культурної самобутності, де правова культура стає якимось «симбіозом» національних правових традицій, соціалістичної правової культури та західних правокультурних цінностей.

Глобалізація стимулює правові системи до динамічної культурної взаємодії. Юридична акультурація в розумних межах сприяє модернізації права, збагаченню правової культури новими принципами і юридичними категоріями. Цивілізаційна належність України формується на основі особливостей розвитку вітчизняної правової культури та правової культури країн-партнерів за допомогою забезпечення балансу між традиційними настановами і західними цінностями.

Індикаторами розвиненості правової культури виступають фундаментальні правостворюючі принципи – свобода, рівність, справедливість. Вони задають якісну визначеність і сутність інституту права, забезпечують соціальну доцільність та ефективність правових систем, унесених до них змін і коректив, а їх додержання вважається показником правової культури. Остання по суті є єдиною глобальною формою, через яку відтворюються цінність і унікальність національних правових феноменів – державності, правової системи, правопорядку, а суспільство шукає цивілізаційну ідентичність і забезпечує баланс між своїми і західними традиційними правоментальними настановами.

Потенціал і зміст правової культури значною мірою визначають шляхи розв'язання ускладнених глобалізацією проблем сучасних суспільств у сфері національної безпеки держав, включаючи всі її складові – безпеку екологічну, інформаційну, економічну, корупцію, організовану злочинність та ін., а також частку економічних і політико-правових реформ епохи модернізації.

Правова культура, будучи самостійним явищем, не тільки відображає, а й активно впливає на правове життя і правовий розвиток суспільства та держави. Чинники впливу на прогрес правової культури можна класифікувати за різними підставами: внутрішні та зовнішні; залежно від можливості зворотного зв'язку; впливу випадкових, об'єктивних і суб'єктивних, загальних і специфічних процесів функціонування суспільства та його правової системи. Ці чинники стимулюють дослідження її *функцій* і дозволяють, поряд з традиційними для теорії права (правоперетворююча, регулятивна, аксіологічна, функція охорони прав і свобод громадян, комунікативна, прогностична, правосоціалізаторська, функція трансляції соціально-правового досвіду) видокремити й нові функції правової культури – правостабілізуючу, інтегративну та міжнародно-правову. Їх поява і динаміка вмісту зумовлені необхідністю визначення та забезпечення пріоритетів *сталого людського розвитку*, зміщенням

орієнтирів проблем державності та правової системи на гуманітарний вимір в умовах модернізації та наростаючих процесів глобалізації сучасного світу. При цьому «розвиток» має розглядатися як оптимістична обіцянка і зобов'язання щодо забезпечення прогресивного розвитку і підвищення якості кожного виду людської діяльності; «людське» має означати прийняття та гармонізацію системи гуманітарно-правових цінностей як втілення знаків духовної цивілізації; «сталий» має на увазі стабільність розвитку і взаємодію всіх інститутів суспільства та його сфер (правової, політичної, економічної, екологічної), що здатні протистояти викликам і ризикам глобалізації.

Правостабілізуюча функція правової культури виражається у тому, що за допомогою розвиненої правової культури можливо, створивши модель державного розвитку, не просто забезпечити її належне функціонування, а й додати цій моделі елемент стійкості. Саме по собі це є складним завданням, бо стійкий соціальний, а отже, і правовий розвиток суспільства, припускає виразно високий рівень життя, матеріальне благополуччя, духовний і культурний розвиток, соціальну захищеність, високий ступінь суспільної свідомості та самосвідомості і т.д. Однак практика показує наявність глибокого внутрішнього взаємозв'язку між характером і інтенсивністю державних перетворень та рівнем правової культури суспільства. Чим вище рівень правової культури, тим ефективніше діяльність законодавця, цілеспрямованіше управлінська діяльність, більш результативним стає процес реалізації правових приписів, додержання та виконання вимог, що містяться у правових нормах, забезпечення правового становища особистості в державі.

Інтегративна функція правової культури, в результаті інтегрування культури у правовий простір, з одного боку, стає якісним станом правового життя, тобто правовою культурою, а остання в свою чергу органічно вливається в політичний, економічний, моральний простір суспільства. З другого боку, елементи, що утворюють правову культуру суспільства (право, правові теорії і відносини, правосвідомість, правомірна поведінка тощо), одночасно включені і в інші структури. Інтегруюча функція дає можливість розглядати правову культуру в синтезі з іншими соціально-правовими явищами, що забезпечують ефективний розвиток і функціонування державно-правових інститутів.

Міжнародно-правова функція правової культури є наслідком процесів універсалізації, інтернаціоналізації та глобалізації всіх сфер буття сучасних суспільств. Підсумком цих процесів є створення нормативно-політичних, соціально-юридичних досягнень, які демонструють високий рівень загальної та правової культури, забезпечують рух сучасної цивілізації у бік прогресу. Сукупним відображенням того, що відбувається, стають виникнення і зміцнення вельми прагматичного критерію й одночасно соціально-ціннісного

феномена під назвою «міжнародно-правова культура поведінки держав». У цьому сенсі міжнародно-правова функція правової культури стає реальністю і набуває все більш значущого і стійкого характеру в умовах прагнення України до євроінтеграції.

В. О. Осташова

ПРАВОВЕ САМОВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПОСТМОДЕРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Як слушно зазначають сучасні дослідники, «...у світі, що є відкритим, суперечливим, темпоральним, нестабільним, індетерміністичним, чутливим до всіляких суспільних впливів тощо, досліджувати правову реальність у поняттях та категоріях, напрацьованих юриспруденцією XIX століття, адекватно вже, мабуть, неможливо» [1, с. 75]. Достатньо новим поняттям у теорії права є правове самовиховання, актуальність якого зумовлена зміною наукової парадигми, зміщенням логоцентру постмодерної інтелектуальної традиції до таких понять, як людина, творчість, свобода, справедливість, краса, право, множинність, унікальність тощо.

Філософські ідеї щодо самотворення, самовдосконалення людини як родові до самовиховання види діяльності знайшли своє продовження у сучасних філософських течіях та напрямках, зокрема у постмодернізмі.

Однією з основних ідей постмодерну є відсутність абсолютної наукової істини. Науку критикують за те, що вона абсолютизує раціональні методи пізнання, ігноруючи інтуїцію, яву та інші нетрадиційні способи, прагне пізнавати загальне і суттєве, недооцінюючи одичне та випадкове. Постмодернізм відмовляється від категорії буття як фундаменту, єдиним буттям визнає мову. «Ми думаємо словами, мовою, тому мовний дискурс адекватно відображає якість нашого мисленнєвого процесу. Якщо ми не думаємо правильно, то у нашому житті наростає хаос. Тому від кожного з нас... залежить співвідношення між хаосом і порядком у суспільно-політичному житті», – зазначає Г. Гребенник [2, с. 98]. Постмодернізм заперечує системність і раціональність у праві (неможливо створити систему універсальних і непорушних правил, тобто правил, які мають позачасову цінність, і можуть бути застосовані до нескінченно можливого числа конкретних випадків) [3, с. 9]. Про можливість застосування різних підходів до права, умовність та обмеженість будь-якого визначення наголошувала ще у 70-х роках XX ст. О. Лукашева [4].